

Инсон ва қонун

www.hudud24.uz

2022 йил 12 апрель
сешанба
№ 13 (1321)

www.hudud24.uz
insonvaqonun@adliya.uz
fb.com/hudud24official/
t.me/hudud24official/

hudud24
Endi 24 soat siz bilan!

- ✓ Энг сўнги хабарлар
- ✓ Ҳуқуқий маълумотлар
- ✓ Таҳлилий мақолалар
- ✓ Мурожаатга жавоблар

Китоб ўқишни йиғиштир.
Ўқиб олим бўлармидинг?
Ўқишингни гаплашиб қўй-
ганман, ўйлама.

ТАЪЛИМ- ТАРБИЯНИНГ ҚУРОЛИ ПУЛ...МИ?!

Ёхуд пул баъзида барокат, баъзида ҳалокатдир!

Бу саволнинг ҳаёлимизга келиши бежиз эмас. Таълим ва тарбиядаги оқсоқликлар бугун барча соҳада, ҳаётимизнинг барча жабҳасида яққол кўриниб қолди. Бу ҳақда Давлатимиз раҳбари яқинда бўлиб ўтган видеоселектор йиғилишида бекорга куйиниб гапиргани йўқ: **“Агар раҳбарлар, муаллимлар янги Ўзбекистонга муносиб ҳаракат қилса, фарзандларимизни давр талабига мос ўқитишимиз мумкин. Халқимиз бизга энг катта бойлигини — зурриёдини ишониб бераяпти. Бу жуда катта масъулият. Шуни ҳис қилиб, ўзимизни қийнаб, мактабни ислоҳ қилсак, келажакка замин яратамиз!”**

- ✓ Ота-оналарнинг фарзанд тарбиясига масъуллиги моладан қолдими?
- ✓ Тарбиячининг ўзи тарбияланганми?
- ✓ Болангизнинг тақдири бойликларингизга боғлиқ деб ўйлайсизми?

Бундай саволлар кўп.

4-БЕТ

2-БЕТ

Дўкон 4 йил аввал бузилган.
Аммо...

5-БЕТ

Бюджетнинг пули халқнинг
пули эмасми?

8-БЕТ

Гуллаган дарахт: уни ким
кесди? Қирчинада қийилган

ФАРФОНА

УЧКЎПРИК туманида яшовчи Ж.Избосаров бундан 4 йил аввал туман ҳокимлиги томонидан бузиб юборилган гўшт дўкони учун компенсация пулини ундиришда амалий ёрдам сўраб, туман адлия бўлимига мурожаат қилди.

ДЎКОН 4 ЙИЛ АВВАЛ БУЗИЛГАН. АММО...

Мурожаатни ўрганиш жараёнида аён бўлдики, туман марказида — Наврўзшоҳ кўчасида жойлашган, 150 метр квадратдан иборат гўшт дўкони мулк ҳуқуқи асосида Ж.Избосаровга тегишли бўлган. Туман ҳокимининг 2018 йил 6 сентябрдаги қарорига биноан эса ушбу бино давлат ва жамоат эҳтиёжлари учун олиниб, бузиб юборилган. Аммо, орадан шунча вақт ўтса-да, бунинг эвазига компенсация пули тўлаб берилмаган.

Фуқаролик кодексининг 206-моддасида “Давлат органининг мулкдорнинг мол-мулкни олиб қўйишга бевосита қаратилмаган қарори муносабати билан, шу жумладан, мулкдорга қарашли уй, бошқа иморатлар, иншоотлар ёки экинлар жойлашган ер участкасини олиб қўйиш тўғрисидаги қарори муносабати билан мулк ҳуқуқининг бекор қилинишига қонун ҳужжатларида белгиланган ҳоллар ва тартибдагина йўл қўйилади, бунда мулкдорга олиб қўйилган мол-мулкка тенг қимматли мол-мулк мулк ҳуқуқи асосида берилади ва унинг кўрган бошқа зарарлари тўланади ёки мулк ҳуқуқи бекор қилиниши билан етказилган зарар тўла ҳажмда тўланади” деб белгиланган.

“Diskont-invest” масъулияти чекланган жамиятининг 2021 йил 7 сентябрдаги ҳулосасига асосан бузилиб кетган савдо дўконининг тавсиявий бозор баҳоси 45 миллион 753 минг сўмни ташкил этади. Шу боис туман адлия бўлими томонидан Ж.Избосаровнинг манфаатини кўзлаб, етказилган зарарни ундириш тўғрисида фуқаролик ишлари бўйича Қўқон туманлараро судига даъво аризаси киритилди. Суднинг 2022 йил 18 февралдаги ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилиб, Учкўприк туман ҳокимлигидан Ж.Избосаров фойдасига 45 миллион 753 минг сўм моддий зарар ундирилди.

Воҳиджон ЭРКАБОЕВ,
Учкўприк туман адлия бўлими бошлиғи

ТОШКЕНТ

ИШ ҲАҚИ ЎЗ ВАҚТИДА ТЎЛАНМАСА...

ДАВЛАТ ташкилотлари ва муассасаларида ишчи ходимларга бўнак (аванс) ва иш ҳақи 2021 йилнинг II ярим йиллиги ҳолатига ўз вақтида тўланиши аҳволи Тошкент шаҳар адлия бошқармаси томонидан сўров хати киритиш орқали олинган маълумотларга асосан таҳлил қилинди.

Молия вазирлиги Тошкент шаҳри бўйича газначилик бошқармасининг жорий йил 26 январдаги маълумотида кўра, Тошкент шаҳридаги жами 34 та давлат ташкилоти ва муассасалари томонидан ишчи ходимларга бўнак ва иш ҳақи ўз муддатида тўланмаганлиги аниқланди.

Жумладан, ходимларга ўз муддатида тўлаб берилмаган аванс ва иш ҳақининг жами миқдори 30 миллиард 809 миллион 64 минг 800 сўмни ташкил этган.

Холбуки, Меҳнат кодексининг 154-моддасига кўра, иш берувчи ўзининг молиявий ҳолатидан қатъи назар, ходимга бажарган иши учун ҳақни белгиланган меҳнат ҳақи шартларига мувофиқ ушбу кодекснинг 161-моддасида кўрсатилган муддатларда тўлаши шарт.

Мазкур кодекснинг 161-моддасига асосан меҳнатга ҳақ тўлаш муддатлари жамоа шартномаси ёки бошқа локал норматив ҳужжатда белгиланади ва ҳар ярим ойда бир мартадан кам бўлиши мумкин эмас.

Аниқланган қонунбузилиш ҳолатлари юзасидан шаҳар адлия бошқармаси томонидан 34 та тақдимнома киритилди ва 25 та масъул мансабдор шахс интизомий жавобгарликка тортилди, шунингдек, 34 та давлат ташкилоти мансабдор шахсларини Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 49-моддасига асосан маъмурий жавобгарликка тортиш бўйича Тошкент шаҳар Бандлик бош бошқармасига маъмурий тақлифлар киритилди.

Мавлуда БОБОРАИМОВА,
Тошкент шаҳар адлия бошқармаси масъул ходими

СУРХОНДАРЁ

“НУРКАМОЛ СУРХОН” улгуржи савдо ишлаб чиқариш корхонаси мулк ҳисобланган гаровдаги “Маҳалла гузари” биноси Термиз туманлараро иқтисодий судининг 2020 йил 24 январдаги ҳал қилув қарори билан гаровдаги кўчмас мол-мулк сифатида Мажбурий ижро бюроси томонидан 2020 йил 3 июнда электрон онлайн-аукционга чиқарилган.

“Нуркамол сурхон” улгуржи савдо ишлаб чиқариш корхонаси томонидан 2020 йил 26 июнда АТ “Алоқа банк” Сурхондарё филиалига қарздорлик тўлиқ тўлаб берилган бўлса-да, Термиз туман мажбурий ижро бюроси томонидан электрон онлайн-аукцион тўхтатилмасдан 2020 йил августда мазкур кўчмас мулк сотиб юборилган.

Термиз туман адлия бўлими томонидан “Нуркамол сурхон” улгуржи савдо ишлаб чиқариш корхонасининг манфаатида Термиз туман мажбурий ижро бюросига нисбатан фуқаролик ишлари бўйича Термиз туманлараро судига даъво аризаси киритилди.

Суд томонидан даъво ариза тўлиқ қаноатлантирилди. “Нуркамол сурхон” улгуржи савдо ишлаб чиқариш корхонасининг кўчмас мол-мулк корхонанинг ўзига қайтарилиши юзасидан ҳал қилув қарори қабул қилинди.

Баҳодир АШУРОВ,
Термиз туман адлия бўлими бошлиғи

МИБнинг хатосини Адлия Бўлими тўғирлади

ТОШКЕНТ

ФУҚАРО М.Раджабов пенсияга чиқишда меҳнат стажлари тўлиқ ҳисобланмаганлигидан норози бўлиб ёзган шикоят аризаси Мирзо Улуғбек туман адлия бўлими томонидан ўрганиб чиқилди. Ўрганиш натижасига кўра, М.Раджабовнинг манфаатларини кўзлаб судга шикоят аризаси киритилди.

ПЕНСИЯ ЖАМҒАРМАСИНИНГ ҚАРОРИ ҲАҚИҚИЙ ЭМАС ДЕБ ТОПИЛДИ

Тошкент туманлараро маъмурий судининг 2021 йил 7 февралдаги ҳал қилув қарори билан Молия вазирлиги ҳузуридаги Бюджетдан ташқари пенсия жамғармаси Мирзо Улуғбек туман бўлимининг М.Раджабов манфаатига зид чиқарилган 2020 йил 24 сентябрдаги қарори ҳақиқий эмас деб топилди. Бюджетдан ташқари пенсия жамғармаси мансабдор шахслари зиммасига М.Раджабовнинг 1986-1998 йилларда “Ташкентское предприятие АЗС и САТ”да, 1989-1990 йилларда “Худфонд УзССР”да, 1991 ва 1992 йилда эса “Нефтбаза”да, 1992 йилдан 1998 йилга қадар йўллардан фойдаланиш корхонасида, 1998 йилдан 2000 йилга қадар “Кошиф” ташкилотидан, 2000 ва 2001 йилларда “Гузар Теурий” хусусий фирмасида ишлаган даврларини 2020 йилнинг 24 сентябрь кунидан бошлаб умумий меҳнат стажига қўшиб ҳисоблаш мажбурияти юклатилди.

Хусанбой НУСРАТИЛЛАЕВ,
Мирзо Улуғбек туман адлия бўлими бош маслаҳатчиси

ТОШКЕНТ

Зарарли ишда ишлаган ишчи ЎЗ ҲУҚУҚИНИ ТАЛАБ ҚИЛДИ

ФУҚАРО А.Матқурбанов Сергели тумани адлия бўлимига мурожаат қилиб, 1985 йилдан 1997 йилга қадар ва 2004 йилдан 2005 йилгача “Таштекстильмаш” заводида зарарли ишда ишлаган даврини суд орқали тасдиқлаб беришда амалий ёрдам сўраган.

Аниқланишича, фуқаро Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармаси Сергели туман бўлимига имтиёзли асосда ёшга доир пенсияга чиқиш учун ариза билан мурожаат қилган, лекин комиссия қарорига кўра, имтиёзли пенсия олиш ҳуқуқини берувчи

айрим иш даврларидаги иш жойи аттестациядан ўтказилмаган деган ваз билан рад жавобини олган.

Ваҳоланки, Ўзбекистон Республикасининг “Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида”ги Қонунининг 12-моддаси “б” бандида умумий белгиланган ёшни 5 йилга қисқартирилган ҳолда имтиёзли пенсия олиш ҳуқуқига меҳнат шароити зарарли ва оғир ишларда тўлиқ иш куни давомида банд бўлган ходимлар — эркаклар иш стажини 25 йил бўлиб, қаида 12 йилу 6 ой кўрсатиб ўтилган ишларга

тўғри келган тақдирда эга бўладилар, деб кўрсатилган.

Олий суд Пленумининг “Давлат пенсия таъминоти билан боғлиқ ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”-ги 2017 йил 29 ноябрдаги қарорининг 5-бандига кўра, иш ўринларининг аттестация қилинганлиги тўғрисидаги ҳужжатлар мавжуд бўлмаганда, ўта зарарли ва хавфли меҳнат шароитларида ишлаганлик фактини белгилаш ҳақидаги ишлар судда кўрилиши мумкин.

Шунга кўра, туман адлия бўлими томонидан фуқаролик ишлари бўйича Якка-

сарой туманлараро судига А.Матқурбановнинг юқориде кўрсатилган йилларда “Таштекстильмаш” заводи-нинг метал цехида зарарли ишда ишлаган даврини имтиёзли шартлар асосида ишлаганлик фактини белгилаб бериш ҳақида ариза киритилди. Суднинг ҳал қилув қарорига асосан А.Матқурбанов манфаатида юридик фактни белгилаш ҳақидаги ариза қаноатлантирилди.

Артур АБДУМАННОНОВ,
Сергели туман адлия бўлими етакчи маслаҳатчиси

ҲОЗИРГИ кунда бутун дунёда ҳаракатланиш хавфсизлигини таъминлаш энг долзарб муаммолардан бирига айланган. Чунки йўл-транспорт ҳодисалари натижасида мамлакатлар иқтисодиёти жуда катта зарар кўрмоқда. Хусусан, сўнгги йилларда мамлакатимизда соҳага тааллуқли қонунлар, ҳукумат қарорларининг янгиланиши, давр талабидан келиб чиққан ҳолда қўшимчалар билан тўлдириб борилиши муаммоларни бартараф этишга хизмат қилаётган бўлса-да, муаммо долзарблигича қолмоқда.

Ҳар йили 500 минг киши ҳайдовчилик гувоҳномаси олади

Шундан 25 фоизи машғулотларга қатнашмайди

Кўрилатган чора-тадбирларга қарамасдан, ўлимга олиб келган йўл-транспорт ҳодисаларининг сони ҳали ҳам юқори бўлиб, автомобиль йўлларида хавфсизлигини таъминлаш тизимини тубдан ислоҳ қилиш зарурлигини кўрсатмоқда. Жумладан, йўл инфратузилмасини ҳаракат хавфсизлигини таъминлашнинг замонавий талабларига тўлиқ мувофиқлаштириш, ушбу соҳадаги қоидабузарликларнинг барвақт профилактикасига йўналтирилган самарали тизимни йўлга қўйиш, шунингдек, инсон омилини истисно қилувчи рақамли технологияларни кенг жорий этиш талаб этилмоқда.

Буни сўнгги йиллардаги қуйидаги статистик маълумотларда ҳам кўриш мумкин. Таҳлилларнинг кўрсатишича, автоҳалокатларнинг 45 фоизи ҳайдовчиларнинг қоидаларни менсимаслиги, 10 фоизи тажрибасизлиги, 25 фоизи йўл ҳолати ва инфратузилмаси талабга жавоб бермаслиги ва 20 фоизи пиёдаларнинг қоидаларга амал қилмаслиги оқибатида содир бўлмоқда.

Мамлакатимизда йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш тизимини такомиллаштириш ҳамда юқоридаги камчиликларни бартараф этиш мақсадида 2022 йил 4 апрелда Президентимизнинг **“Автомобиль йўлларида инсон хавфсизлигини ишончли таъминлаш ва ўлим ҳолатларини кескин камайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”**ги Қарори қабул қилинди.

Ушбу Қарорни қабул қилиш тарихига назар ташлайдиган бўлсак, 2018 йилнинг май ойида қабул қилинган Йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш бўйича концепцияда ҳайдовчилар учун 12 баллик тизимни жорий этиш, бир йил давомида жарималари 12 балга етган шахсни ҳайдовчилик гувоҳномасидан маҳрум қилиш бўйича ҳужжат лойиҳаси ишлаб чиқилиши айtilган эди.

1 ДЕКАБРДАН ҲАЙДОВЧИЛАР УЧУН МУҲИМ СИНОВ БОШЛАНДИ

Мазкур Қарорга мувофиқ, жорий йилнинг 1 декабидан ҳайдовчилар қоидабузарлиги учун жарима балларни ҳисоблаш бошланади. Унга кўра, ҳар бир йўл ҳаракати қоидабузарлиги учун 12 ой давомида алоҳида жарима баллари ҳисоблаб борилади. Бир йилда қоидабузарликлари 12 балдан ошган ҳайдовчи маълум муддатга автомобиль бошқариш ҳуқуқидан маҳрум бўлади. Муайян давр мобайнида йўл ҳаракати қоидабузарлиги содир этмаган ҳайдовчиларга кейинчалик ҳисобланган жарима балларини қисқартириш орқали рағбатлантириш чоралари қўлланилади.

Ушбу чораларнинг қўлланилиш заруратини 2021 йилда аниқланган 7,7 миллион ҳуқуқбузарликдан 46 фоизи

кўпол қоидабузарликлар ҳисобланиши ҳамда 2021 йилда республика бўйича 95 минг нафар ҳайдовчи 5 тадан кўп, 9 минг нафари 20 тагача, 700 нафари 50 тагача, 18 нафари 100 тагача қоидабузарлик содир этганлигида кўришимиз мумкин. Шунингдек, аварияларнинг 75 фоизини 35 ёшгача бўлганлар содир этган бўлиб, ҳар йили 500 минг киши ҳайдовчилик гувоҳномаси олади, лекин 25 фоизи машғулотларга қатнашмайди.

Қарорга мувофиқ, ҳайдовчиларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш фаолиятини амалга оширувчи барча таълим муассасалари (автомобиллар) ва имтиҳон марказларига фаолиятни амалга ошириш учун лицензия Ички ишлар вазирлиги томонидан берилди.

Автомобилларнинг инновацион педагогик технологияларга асосланган ўқув дастурларини ишлаб чиқиш, шунингдек, уларнинг ўқитувчи, ҳайдовчи-ўйриқчи ва мураббийларини шартнома асосида қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш ишлари Ички ишлар вазирлиги Академияси томонидан амалга оширилади.

Қарорга асосан, 2023 йил якунигача пойтахтнинг барча чорраҳаларида, шунингдек, Нукус шаҳри ва вилоятлар марказларининг йирик асосий сержантов чорраҳаларида, 2024 йил якунигача Нукус шаҳри ва вилоятлар марказларининг барча чорраҳаларида рақамли бошқарув тизими жорий қилинади.

“ХАВФСИЗ ЙЎЛ ВА ХАВФСИЗ ПИЁДА” РЕСПУБЛИКА ЖАМҒАРМАСИ ТАШКИЛ ЭТИЛАДИ

Қарор билан 2022 йил 5 апрелдан Ички ишлар вазирлиги Йўл ҳаракати хавфсизлиги хизмати ҳузурида юридик шахс ташкил этмаган ҳолда “Хавфсиз йўл ва хавфсиз пиёда” республика жамғармаси ташкил этиладиган бўлди.

Шунингдек, 2022 йил 1 июлдан республиканинг барча туман (шаҳар)лари кесимида “Хавфсиз йўл” индекси юритилади. Бунда:

- индекс доирасида йўл инфратузилмаси ва йўл ҳаракати қоидаларига риоя қилинишининг ҳолати 29 та индикатор бўйича ҳар чорак якунида баҳолаб борилади;

- туман (шаҳар)лар индекс кўрсаткичлари асосида йўлларда ҳаракат хавфсизлигини ташкил этишнинг ҳолати бўйича “яшил”, “сарик” ва “қизил” тоифаларга ажратилади.

Жорий этилган мазкур тизимнинг афзалликлари ҳақида гапирадиган бўлсак, ушбу тизим бутун Европа миқёсида ўзини оқлаган, деб айтишимиз мумкин. Чунки, ҳайдовчиларнинг қоидабузарликларини баллар тизимида баҳолаб бориш жуда самарали ҳисобланади.

ЕВРОПА ТАЖРИБАСИ ҚАНДАЙ?

Бу борада Европа давлатларининг тажрибаси ҳақида гапирадиган бўлсак, ҳозирда Европа иттифоқига аъзо бўлган 27 давлатдан 21 таси DPS (Demerit Point System) ёки шунга ўхшаш ёндашувни қўллайдди. Яъни, ушбу тизим йўл ҳаракатидаги қоидаларнинг назорати ва қоидабузарлик содир этган ҳайдовчиларни санкциялаш функциясини бажаради. Унинг энг асосий мақсади ҳайдовчиларнинг йўл ҳаракатидаги ҳуқуқбузарликларининг олдини олишдан иборат бўлиб, одатда, ёш ва тажрибасиз ҳайдовчилар учун алоҳида ёндашувни қўллаш ҳисобланади. Бунда ушбу тизим ҳайдовчилар ёки транспорт воситалари эгаларига йўл ҳаракати қоидаларини бузганида жарима ёки қоидабузарлик балларини белгилайди.

Мазкур тизим дастлаб Франция, Нидерландия ва Буюк Британияда қўлланилган бўлиб, кўп ўтмай ўз самарасини кўрсатди. Шундан сўнг, Германия, Австрия ва Финляндияда сезиларли муваффақиятга эришди.

Масалан, АҚШнинг Калифорния штатида ушбу тизим қўлланилиши натижасида суд жавобгарлигига тортилган ҳайдовчилар сони 35 фоизга қисқарди. Ирландияда эса ушбу тизим амалга киритилганидан сўнг кўз жараҳатлари билан касалхоналарга ётқизиладиган беморларнинг сони сезиларли равишда камайди.

Ушбу тизим афзаллигининг ёрқин мисолини Швецияда кўришимиз мумкин. Транспорт ҳаракатининг хавфсизлиги бўйича Швеция ҳар йили жаҳоннинг энг олди беш мамлакатни қаторидан жой олувчи давлат ҳисобланиб, ҳатто 2019 йилда дунё томонидан энг хавфсиз йўлларга эга давлат сифатида тан олинди. Ушбу ютуқ Скандинавия давлатининг йўллардаги ўлим ҳолатларига қарши курашишга асосланган Vision Zero дастури билан боғлиқ.

VISION ZERO — ЙЎЛЛАРДАГИ ЎЛИМ ҲОЛАТЛАРИГА ТОҚАТСИЗЛИК КОНЦЕПЦИЯСИ

Vision Zero — йўллардаги ўлим ҳолатларига тўлиқ тоқатсизлик концепцияси ҳисобланиб, ушбу концепция 1997 йили Швеция парламенти томонидан қабул қилинди. Ушбу концепциянинг қўлланиши натижасида 2000 йилдан бери Швеция йўлларидаги ўлим ҳолатлари сони 60 фоиздан кўпроққа қисқарди.

Бундан ташқари, шведлар ҳайдовчиликка ўқиш ёшини ҳам 18 ёшдан 16 ёшгача пасайтирган. Бу чора ёшлар автомобилни тўла мустақил бошқаришга киришишдан аввал кузатув остида кўпроқ тажриба тўплаб олиши учун қилинган.

Мамлакатда ҳайдовчилик гувоҳномаси олиш учун топшириладиган имтиҳоннинг асосий қисмларидан бири — машинани юқори хавфли вазиятда бошқариш талабидир. Гувоҳномани олгандан кейинги дастлабки икки йил синов даври бўлиб, йўлдаги қоидабузарлик учун ҳайдовчи гувоҳномасидан соддалаштирилган тартибда маҳрум қилиниши мумкин ва бу қандайдир қисқа муддат автомобилсиз юриш дегани эмас — гувоҳномани қайтариб олиш учун қайта имтиҳон топшириши керак.

Швецияда 2019 йилга келиб энгил автомобилларнинг 99 фоиз ҳайдовчилари ҳаракат вақтида хавфсизлик камарларини тақишни кўнгилли равишда доимий одатга айланттирган.

ТЕЗЛИКНИ ОШИРИШ БАЛЛАРИ — ЖАЗО...

DPS тизимининг ишлаши бўйича турли давлатларнинг тажрибасини кўриб чиқадиган бўлсак, Кипрда тезликни 25 дан 50 фоизгача ошириш 2 баллдан 4 баллгача, 50 фоиздан ортиқ ошириш эса 6 балл билан жазоланади. Чехияда тезликни ошириш 7 балл билан баҳоланади.

Малтада эса тезликни ошириш 3 баллдан 6 баллгача, ҳуқуқбузарлик одам уриб юбориш билан боғлиқ бўлса, 11 баллгача, ҳайдовчилик ҳуқуқидан маҳрум қилиш эса 12 балл билан баҳоланади.

Ирландияда барча тезликни ошириш билан боғлиқ ҳолатлар 4 балл билан баҳоланиб, тўпланган баллари 12 баллга етган ҳайдовчилар автомобиль бошқариш ҳуқуқидан маҳрум этилади.

Буюк Британияда ҳайдовчилар тезликни максимал чегарасидан 10 фоизга оширса, 100 фунт-стерлинг жарима ва 3 жарима бали берилади. Агар тезлик чегарасидан 45 фоиздан ортиқ тезликка оширилса, ҳайдовчи автомобиль бошқариш ҳуқуқидан маҳрум қилинади.

Юқоридаги 21 та давлатдан 7 та давлат ҳуқуқдан маҳрум қилишнинг 1 йилдан 5 йилгача бўлган муддатини қўллайдди. 8 та давлатда эса бошқа ҳуқуқбузарликлар содир этилса, балларнинг амал қилиш муддатлари шунга мутаносиб равишда узайтириб борилади. 5 та давлатда ушбу баллар лимитининг ошириш кетиши суд қарорлари асосида ҳайдовчиларга нисбатан умрбод ҳайдовчилик ҳуқуқидан маҳрум қилиш ҳамда жиноий жавобгарликка сабаб бўлади.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, бир қанча ривожланган давлатларнинг тажрибасига асосланган мазкур тизим тез орада Ўзбекистонда ҳам ўз самарасини берувчи тизимга айланади.

Анвар УСМАНОВ,
Тошкент шаҳар суди судьяси

Давоми. Бошланиши 1-бетда

ТАЪЛИМ-ТАРБИЯНИНГ ҚУРОЛИ ПУЛ...МИ?!

Ёхуд пул баъзида барокат, баъзида ҳалокатдир!

ИБРАТ БЎЛА ОЛМАСЛИК ХАМ ИЛЛАТ

Болалар учун ота-она ибратидан кучлироқ ибрат йўқ, деган ҳақиқатни тан олайлик. Тарбия оиладан бошланиб, мактабда мустақамланади. Иккисида икки хил тарбия бўлиши эса ҳалокатга олиб келиши аниқ. Иккиюзламачилик болалар учун энг хавфли иллат.

Ўзи китоб ўқимайдиган ота-она боласидан китоб ўқишни талаб қилиши қанчалик акс-садо беради? Боласи ўқийдиган мактабга бирор марта ота-оналар йиғилишига бормаган ота ўғли ёки қизининг ҳурмати қозона оладими? Боласининг кундалигини умрида кўрмаган ота боламнинг қандай ўқишини яхши биламан, дейишга ҳақлими?

Аваллари ўқитувчимиз бизга танбех берса, ота-оналаримиз хурсанд бўлиб, “устозинг тўғри қилибди, муаллимнинг гапига қулоқ солсанг кам бўлмайсан”, деб ўқтирарди. Ҳозир эса боламизга ўқитувчи сал баланд овозда гапирса, дарров уни судга берамиз, директорга шикоят қилиб, ишдан ҳайдашни талаб қиламиз, бутун синф олдида муаллимни дағ-даға билан беҳурмат қилишдан тап тортмаймиз. Бу билан боламизни тарбиялаётган инсон олдида тарбиясизлигимизни кўрсатганимизни билмаймиз. “Устознинг урган жойи қиёматда қуймасмиш” деган нақлдан эса кўпчилигимиз ҳатто беҳабаримиз.

БУГУН БОЛАСИГА САЛГИНА ҚАТТИҚРОҚ ГАПИРСАНГ МАКТАБГА ҚАРАБ ЮГУРАЁТГАН ОТА-ОНАЛАР ЭПКИНДА ЭМАКЛАЙДИГАН ҚУЛМИЖОЗЛАР УЛҒАЙИШИГА САБАБ БЎЛИШИ МУМКИН. **■**

“Абдулла АВЛОНИЙ:
“ТАРБИЯ БИЗ УЧУН Ё ҲАЁТ — Ё МАМОТ, Ё НАЖОТ — Ё ҲАЛОКАТ, Ё САОДАТ — Ё ФАЛОКАТ МАСАЛАСИДИР”.

Тарбия учун қуроллар кўп. Китоб, театр, кино, телевидение кўрсатувлари, турли маданий тадбирлар, ёзувчилар, маърифатли инсонлар билан учрашувлар, илмли давралар... Аммо улар тарбияга тескари таъсир қиладиган даражада савиясиз бўлса-чи?

Оддий мисол. Яқинда Ўзбекистон телевидениеси каналларидан бирида (бу каналларни кўришга тоқатим йўқ аслида) олий таълим муассасаларидан биридаги ўқитувчи ва талабалар ўртасидаги муносабатлар талқин этилган сериал намойиш этилди. Олийгоҳда сабоқ берадиган ўқитувчисини менсимайдиган, ҳурмат қилмасдан дарсда ошқора калака қилиб, гап қайтариб ўтирадиган, ҳатто йўлақда йўл, университет ошқонасида жой бермасдан туртиб ўтиб кетадиган икки безбет талаба қиз ҳақидаги фильмни эфирга узатишдан мақсад ва муддао нима эканлигини тушуна олмадик. Бундан ҳам бемаъни саҳна кўришида эса ўша ўқитувчи аёлнинг икки ўғли шу икки бетарбия қизга ошиқ бўлиб, онасини уларникига совчиликка юбориш саҳнаси. Совчилар олдида чой олиб кирган қизлар ўзининг ўша тарбиясиз талабалари эканлигини кўриб, ўқитувчи аёл таажжубдан ёқасини ушлаб қолди. Аммо ундан ҳам ёмони — ўқитувчи бу тарбиясиз қизларни келин қилишга рози бўлгани...

Агар бу воқеа ҳаётдан олинган бўлса, тарбиясизлигининг бундай кўринишини кўз-кўз қилишимизнинг ўзи ачинарли. Агар тўқима образ бўлса, бундан не маъно, не фойда ва на бирор тарбиявий аҳамиятни кўрмадик. Шунчаки, уйдирмадан бошқа нарса эмас!

Бейхтиёр режиссёр Владимир Роговойнинг темир интизом ва ҳақиқий тарбияни ўргатадиган уруш ҳақидаги “Офицерлар” драмаси кўз унгимда намоён бўлди. Бу фильмни барчамиз севиб қайта-қайта армон ва изтироблар, кўз ёшлар билан томоша қилганмиз.

Фильмдаги генерал Трофимовнинг ҳарбий билим юртида ўқийдиган набираси Иван билан боғлиқ лавҳалар эсингиздами? Курсантларга ўқиш даврида вақти-вақти билан уйга қисқа муддатли таътил бериларди. Ана шундай таътиллاردан бирида ўсмир Ваня ҳам бобоси ва бувисини кўриб яна билим юртига қайтаётганда йўл-йўлакай, болалик қизиқиши билан ҳайвонот боғига кириб ҳайвонларни томоша қилиб, белгиланган муддатдан кечикиб қолади ва “қўлга тушади”. Унга билим юртининг полларини ювиш жазоси бериларди. Бундан хабар топган генералнинг жаҳли чиқади. Уни бу “жазо”дан озод қилдиришни сўраган бувисига, “Сизнинг меҳрибонлигингиз боланинг тарбиясини бузмаса, деб кўрқаман”, деб аёлига танбех беради. “У ахир ёш бола-ку, уни ўзимиз билим юртига олиб бориб қўйишимиз керак эди”, деб ўзини оқламоқчи бўлган бувиси қаттиққўл бободан қатъий жавобни эшитади: — “У бола эмас, у солдат-ку!”

Даҳшатли уруш йилларининг оғир жароҳатлари ҳали битмаган, жангларда ота-онаси ҳалок бўлган йиғитчани бобоси ва бувиси хоҳлаганча эркалатиши, кўнглига қараши, айтган барча нарсасини муҳайё қилиши мумкин эди. Аммо... Генералнинг яқка-ю ёлғиз набираси барча учун ўрнатилган тартиб-интизомга риоя қилиши шарт!

Бу картинани юқоридаги миллий сериалимиздаги тарбия билан солиштирадиган бўлсак, қиёслашга арзимаслигидан ичимиздан зил кетамиз.

Чунки бизда генерал эмас, ҳатто тўртбеш сўм пули бор оддий одам ҳам эркатойини талтайтириб, бошига чиқариб бўлган. Ҳамма нарсани пул билан ўлчаб хато қилаётган манманликнинг салбий

оқибатлари тўғрисида барчамизда юзлаб мисоллар борлигини яхши биламиз.

Яна бир ҳолат таълим-тарбиянинг илдизига болта уради. Ўзини тенгдошлари ўртасида ёмон тутадиган, ўқитувчиларга ҳурматсизлик қиладиган, билим олиш ўрнига бузғунчилик қилишни афзал кўрадиган ўқувчисига танбех бергани, уни тартибга чақиргани учун мактаб ўқитувчисининг “райони”да муҳокама қилиниши, ҳайфсан олиши, ойлик маошининг камайтирилиши, ҳатто севимли ишидан ҳайдалишини қандай баҳолаш мумкин? Наҳотки, “Устоз отангдек улуғ!” деган мақолни ҳалокат ёқасидан кутқара олмаймиз?

ТАРБИЯЧНИНГ ЎЗИ...

— Тарбиянинг қуроли пул-ми?

— Йўқ! Асло, тарбиянинг қуроли пул эмас, айнан шахсий намуна бу қудратли маънавий қурол, — дейди Навоийдаги “Тафаккур” ёшлар тарғибот маркази раҳбари Жонибек Шуҳратов.

— Исботлаб бераман. Стив Жобс биласиз. Миллиардер, Марс сайёрасидан маҳалла қуриш, сув устида сунъий орол қуриш, бир кунлик даромади билан минглаб эмас, миллионлаб талабаларнинг контракт пулини тўлашга қодир. Керак бўлса, дунё ҳайратда қолган iPhone смартфонларидан хоҳлаганча ҳадя қилишга қодир инсон.

Бир кун Жобснинг уйига журналистлар келишади. Унинг фарзандлари билан мулоқоти, фарзандлари бўш вақтларини қандай ўтказётганига қизиқиб қолишади. Жобс хонадонидан меҳмон бўлган журналистлар ҳайратдан ёқа ушлайди. Нега ёқа ушламасин, ахир Стив Жобс дам олиш кунини фарзандлари билан китоб мутулаа қилаётган эди. Нега ҳайратланмасин, “Apple” компанияси асосчисининг фарзандлари телефон эмас, гаджетдан фойдаланаётган эди.

Фарзандлар нега отасига қулоқ солиб китоб ўқияпти? Нега улар отасининг маслаҳатини ҳаёт қонунидек қабул қилиб гаджетдан фойдаланаяпти? Чунки отанинг ўзи шахсий намуна, дунёда энг кўп китоб ўқийдиган машҳурлар сафида Билл Гейтс билан пешқадам.

Чунки отанинг ўзи бутун умрининг охиригача қора футболка ва кўк жинсида юриб, бойлик пул ва машҳурликда эмас, илм ва тафаккурда эканлигини исботлаб кетди.

Фикримизни жадид боболаримиз тўртлиги билан яқунлаймиз:

Туғиб ташлаш билан бўлмас бола, бўлур бало сизга, Вужуди гар тарбия топса бўлур ул раҳнамо сизга, Темирчининг фарзанди илми бор удир олим, Гар Луқмону Ҳаким фарзанди илми йўқ, ул золим.

Аччиқ ҳақиқат шуки, ота ёки она бўлиш мақоми туғдириш, туғиш билан ўлчанмайди. Фақатгина тарбияланган ота-она оқил ва закий фарзандни тарбиялай олади. Тарбиячи ота-оналар тарбияга муҳтож бўлмасин.

Таёқнинг иккинчи учи ҳам бор. Баъзи ҳолларда эса тарбиячининг ўзи тарбияланмаганлиги, етарли билимга эга эмаслиги ҳам панд беради. Ҳозир аксарият мактабларда ўқувчилар дарсдан кейин “продлёнка”га қолиши трендга чиққан. Энг қизиғи, қўшимча дарсда қолган ўқувчиларга машғулоти ўзининг синф

ўқитувчиси ўтади. Текинга эмас, албатта, пуллик. Дарс соатларини атайлаб енгил-елпи ўтишдан манфаатдор ўқитувчиларнинг бу механизмига виждонни аралаштириб ўтирманг!

Ўз билимини ошириш ҳақида ўйламайдиган, ўз фанидан берилган саволларга жавоб бера олмайдиган, бугун ўтсин қабилида иш тутаятган чаласавод устозлар ҳам афсуски оз эмас.

Яна бир ачинарли статистика бор. Мактаб ўқувчилари мактабдан эмас, ойлаб, йиллаб миллион-миллион пул тўлаб, репетиторларга қатнаб билим олади. Олий таълим даргоҳларига ўқишга қиради. Лекин олий ўқув юртларига кириш бўйича рейтинг аниқланаётганда, етарли билим беролмагани учун ўқувчилари репетитордан сабоқ олишга мажбур бўлган мактаб директорлари ғолиблик шохсупасига чиқиб, гердаиб туришига нима дейсиз? Репетиторлар саҳна ортида қолиб кетаверади.

“ЖОЙИ КЕЛГАН ЧОҒИДА ВИЖДОННИ ПУЛГА СОТАМИЗ...”

Жанубий Африкадаги университетнинг кириш эшигида қуйидаги ёзув борлиги ҳақида эшитгандирсиз: “Бирор давлатни йўқ қилиш учун атом бомбаси ёки узоқ масофали ракета қуролларидан фойдаланиш шарт эмас. Фақатгина таълим сифатини пасайтириб, имтиҳонларда кўчиришга (шпаргалкадан фойдаланишга) имкон бериш етарлидир...”

БЕМОРЛАР — ШИФОКОРЛАРНИНГ ҚЎЛИ БИЛАН ЎЛАДИ, БИНОЛАР — МУҲАНДИСЛАРНИНГ ҚЎЛИ БИЛАН ҚУЛАЙДИ, ПУЛ — ИҚТИСОДЧИЛАРНИНГ ҚЎЛИ БИЛАН ЙЎҚОЛАДИ, ИНСОНИЙЛИК — ДИН ВАКИЛЛАРИНИНГ ҚЎЛИ БИЛАН УНУТИЛАДИ, АДОЛАТ — ҲУҚУҚШУНОСЛАРНИНГ ҚЎЛИ БИЛАН ТОПТАЛАДИ... ТАЪЛИМНИНГ БАРБОД БЎЛИШИ — ХАЛҚНИНГ ВАЙРОН БЎЛИШИДИР! **■**

Биздаги олий ўқув юртларига кириш учун жорий этилган суперконтрактлар ҳам ана шундай ҳалокатга олиб бориши мумкинлиги ҳақида бошқа сафар фикр юритамиз.

Ёки “Мактаб учун пулини қизганган давлат келажакда қамоқхоналар қуриш учун пулини сарфлашга мажбур бўлади” деган хулоса ҳам кишига сабоқ беради. Бу ерда гап фақат вояга етмаган болаларнинг жиноят кўчасига кириши ҳақида эмас, балки мактабда тарбияси оғир бўлган, эътиборсиз қолган ўғил-қизларнинг бутун умрини, келажакини барбод қилиши, қинғир йўллар билан бойлик орттириши, жиноятнинг барча кўчаларига кириб чиқиши, ҳатто одам ўлдириши, ўз ота-онасига, Ватанига хиёнат қилиши каби аччиқ интиҳолар мундарижаси акс этгани аниқ.

Шунда адабиётимизнинг буюк намоёниси Абдулла Қодирийнинг “Кўр бизнинг аҳволимиз, гафлатда қандай ётамиз, Жойи келган чоғида виждонни пулга сотамиз. Ўғлимизга на адаб, на фан, на яхши сўйламак, На Худони буйруғи бўлган улум ўрғотамиз...”

каби сатрларини ўқиганимиз сари уларнинг қиммати замонлар ўтса ҳам ўзгармаслигини ҳис этамиз. Ҳам аслимизни, ҳам қадримизни, ҳам қалбимизни ларзага соладиган ҳаётнинг мана шундай аччиқ иқроларидан сабоқ олишимиз, хулоса чиқаришимиз кераклигини англашимиз зарур...

Маруса ҲОСИЛОВА,
“Инсон ва қонун” мухбири

Хушxabарнинг қаноти бор, дейишади. Нақадар ёқимли-а! Хуш бўлмаган хабарнинг қаноти йўқми? Хуш бўлмаган хабарни кўз юмиб ўтказиб юбориш шунчалар осонми?! Нега бундай ўйлапман. Бунга сабаб ўтган йили газетамизда “Ҳоким эътиборига!” рўқни остида берилган “Обод бўлмаган обод кишлоқ, ёхуд қозғоқдаги найранглар қачонгача?” номли мақоладан кейин ҳокимларнинг “бир туки қимирламай”, ҳаёт яна ўз измида, эски аравасида давом этаётганида!

Аслида ўша хуш бўлмаган хабарга ўзим қанот бўлиб, ҳоким эътиборига-ю, яна қанча масъул идораларга етказганим бир четда қолиб, киш этагини йиғиштира бошлаган қунларда маҳалланинг янги раиси, фаоллари билан Тўйтепа, қайдасан, деб вилоят ҳокимлигига борганимиз, натижадан яна халқ норозилигига нима дейсиз?! Додимиз Тўйтепагача етди-ю, нарига ўтмади яна.

Юртбошимиз халқ розилиги учун куйиб-ёниб яшаётган бир маҳалда бюджет пулини отасининг пулини ишлатган бойвучча ўғилдай сарфлаётган маҳаллий амалдорлар ўртақаш аллақандай инжиниринг компаниялар, сб тўймаган ялаб тўймайди, қабилида иш тутаётган пудратчи ташкилотларнинг кингирликларини нега ҳеч ким назорат қилмайди?! Шу ерга келганда ҳамма қонун-қоида оқсаб, ёпди-ёпди, жим-жим бўлиб кетаверади.

Кун сари саргайиб бораётган қозғоқларда қолиб кетган халқимизнинг ризқини қийиб, қорни қаппайиб юрганларнинг танобини ким тортади?! Оғриқли саволлар бирма-бир ичингни ёндириб, уйингни куйдириб турса-ю, маҳалланга сениям халқнинг пулини еганларга шерик деган гап чикса, додингни кимга айтасан?!
 Елкаси яғир кишлоқдошларнинг кишлоғимга сув келди, деб дўпписини осмонга отса-ю, бошига тақдирнинг палохмон тоши тарақлаб тушиб, тоза сув ўрнига ичишга ярамайдиган тахир, талх сув келса нима қиласан?! Маҳалладошлар яна ширин сув орзусида сувчи акага ялина-ёлвора кунда-кунора тилпон уриб, бир челақ сувни кўзига суртиб чойга ишлатса-ю, бюджет пулини “туя қилиш ёвази”га кишлоққа амал-тақал етиб келган, кунда бир келадиган ордона қолгур тахир-талх сувни олгани навбат кутиш бошланса, ёмғирда изиллаб навбатда турасанми?! Эрта-индин кўзи ёрийман деган келинлар этагига ёпишган икки боласини эргаштириб челақ кўтариб кўча бошига сувга чикса, сувга навбати келишини кутиб, елкасидан ёмғир ўтса, осмондай тўлиб йиғламайсанми?

Туғилганидан бери боғча нималигини кўрмаган “Обод кишлоқнинг” шўрпешона болалари бири кўйиб бири сувга чикса, кишлоқнинг қоқ белидаги сув етиб келган жойдан сув олиб, эшак ўрнида эшак аравани елкасига солиб, сув ташиса, буюкда вилоятдаги котта-қонлар “шунисигаям шукур қилишсин, сув етиб бормаган жойлар қанча, ношукурлар!...” деб сенга дағдага қилса, давлатнинг пулини ишлатиш сиркаси сув кўтармайдиганларга қолибди-да, деб ичинг ёнмайди?! Айтсанг тилинг, айтмасанг, дилинг қуймайди?!
 Яғир енгига бурнини артиб юрган болакай эмассан, хақингни талаб қилиб, қонундан гапирсанг, отанга бор, онанга бор қилишса, қўлга қалам олмай, милтик кўтарармидинг.

Ўзи нега бундай бўлди? Бу ишларга ким айбдор? Шу саволлар билан масъулларнинг эшигини қоқавериб, қозғоқларга қарасанг, қозғоқларда ҳаммаси гўзалу амалда бир пулга арзимайдиган натижа бўлса, халқ додини кимга айтсин?!
БУ САВОЛГА ЖАВОБ ТОПИШНИ ИСТАСАНГИЗ, ЧИНОЗ ТУМАНИНИНГ “ҒАЙРАТ” МАҲАЛЛАСИГА БОРИНГ. ОДАМЛАР БИЛАН СУҲБАТЛАШИНГ. ҚУНЛАР ИСИБ ҚОЛДИ, ЧАНҚОҚБОСТИГА ТОЗА СУВ ОЛИШНИ УНУТМАНГ, ТАЪМИРТАЛАБ ЙЎЛЛАРДА МИНГ ҚОҚИЛИБ ЕТИБ БОРСАНГИЗУ, У ЕРЛАРДАН ИЧИШГА ТОЗА СУВ ТОПОЛМАЙ ҚОЛСАНГИЗ, МЕНИ АЙБЛАМАНГ. МЕН ҲАМ ШУ ИШЛАРНИНГ АЙБДОРИНИ ИЗЛАБ ЮРГАН ОВВОРА-Ю САРСОНЛАРДАН БИРИМАН. ОДАМЛАР БУ ШАРОИТЛАРГА КЎНИКИШГАН, ЛЕКИН ҚАЧОНДИР ШУ ҚИРЛИ ҚИШЛОҚДА ҲАМ АҲВОЛ ЯХШИЛАНИШИДАН УМИДВОР.

БЮДЖЕТНИНГ ПУЛИ ХАЛҚНИНГ ПУЛИ ЭМАСМИ?

КЎЙНИНГДАН ТЎКИЛСА, ҚЎНЖИНГГА ТУШАРКАН...

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 20 февралдаги Қарорига асосан Чиноз тумани “Ғайрат” маҳалласининг 7 километр 353 метрлик 17 та ички кўчаларини таъмирлаш учун давлат бюджетидан бир миллиард сўмдан зиёд маблағ ажратилган. Лекин шу маблағ ўйламай сарфланган. Вилоятдаги масъул билан маҳалла фаоллари, ҳудуд депутати ички кўчаларни бирма-бир айланиб, тафтиш қилишди. Қош қорайганда ишни якунлаб, ғалвини сувдан кўтариб, қилинган ишга баҳо беришса, ажратилган пуллар “чиппа-чиройли” сарфлангани аён бўлди. Биргина мисол — бюджетдан “Самарқанд” 1, 2-берк кўчалари учун ажратилган салкам тўқсон миллион сўмлик маблағнинг амалда сарфланиши ўрганилганда, ҳолат янада аниқ кўринди. Маҳаллий депутат шу кўчадаги бир эмас, учта хонадон эшигини тақиллатиб, ёшу қаридан фикр сўради. “Шу кўчанинг таъмири учун бюджетдан тўқсон миллион сўмга яқин маблағ ажратилибди, кўчангизда қилинган ишдан розимисиз?”. Шу оддийгина саволга берилган жавоблар тафтишчиларни қониқтирмади, албатта. Ҳақиқатан ҳам, кўчада шунча пулик иш қилинмагани шундоққина кўриниб турганди. Айниқса, депутатнинг вилоятдан келган мутахассисга саволи илмоқли бўлди: “Бир машина асфальт 2019 йилда қанча эди? Шу кўчага неча машина асфальт ажратилибди?”. “Қамида уч машина кетиши керак... Қолган қисми шағал экан, уч машинасыям 12 миллион тураров...”. Йўлсозлар яхши билишади, асфальт билан шағалнинг таннарини. Оддий халқ қаердан билсин! Лойиҳалаш ва бошқа майда-чуйда харажатлар бўлгандаям шу икки кўчанинг ўзида ўрта ҳисобда 25-30 миллион сўм ҳавога учаяпти. Ҳавогамас, қаёққадир учаяпти! Хуллас, кўйингдан тўкилса, қўнжингга тушаркан-да, бўйидан бўлмаса, энидан уриб, қалин бўлмаса, юпка қилиб, ички кўчалар “эл кўрди”га таъмирлангани аён бўлди!

Номутахассис одам ҳам рақамларни солиштириб, асл аҳволини кўрганда, қундай равшан бўлади хақиқий ҳолат! Хуллас, кишлоқнинг туман марказигача олиб борадиган асосий, серкатнов йўли таъмирталаб бўла туриб, ажратилган маблағ ички кўчаларга сарфланган. Сабаби сўралганида, бюджет маблағи фақат ички кўчаларга ишлатилиши керак, деган жавоб олинди. Маҳаллий аҳоли эса, катта кўча қолиб, ички кўчалар наридан-бери таъмирлаб кетилганидан норози.

ОДАМЛАР НИМАДАН НОРОЗИ?

Туман марказига бориб-келиш бугунгача маҳалла аҳлига 10 минг сўмга тушар эди. Лекин айрим хайдовчилар йўл ҳақини 7 минг сўмга оширишди. Энди бирор иш ёки бозор-ўчарга марказга бориб келиш учун кишлоқдагилар 14 минг сўм йўл кираси бўлмаса, кўчага чикмайди. Кишлоқ шароитида бу катта нарх! Хайдовчилар билан суҳбатлашганимизда йўл таъмирталабчилигини, бу йўлларда юрган машиналар ҳам таъмирталаб бўлиб қолаётганини, йилига балон алмаштираётганини айтишди.

Ўзи шундоғам аҳолиси пойтахтдаги Ободонлаштириш бошқармаси-ю, бошқа ҳудудлардаги қурилиш ташкилоти, текстиль фабрикаларига қатнаб ишлайдиган аҳоли учун бу оддий муаммо эмас! Бир, ошиб борса, бир ярим миллион сўм маош оладиган ободонлаштириш ходимлари шу ойлигидан 150-200 минг сўмгача ёлланма автобус учун йўл пули тўлашади. Кишлоқнинг ўзида маҳаллий аҳоли учун иш ўрни мавжуд эмас. Мактаб ўқитувчиси-ю, кластер сувчисини айтмаганда, ҳамма одам қаергадир қатнаб ишлайди. Кимдир туман марказига, бошқа биров узок бўлсаям пойтахтга.

Маҳалла фаоллари уч-тўртта кишлоқ аҳлининг бошини бирлаштириб, “Ғайрат” маҳалласи марказига кичикроқ бўлса ҳам бозорча ташкил қилган маъқул, деган фикрга келишмоқда. Ҳақиқатан ҳам, агар маҳалла марказидаги суғорилмайдиган ерлар ҳисобидан бу лойиҳа амалга оширилса, бир

эмас, тўртта кишлоқ учун маҳаллий бозор, дорихона, қассобхона, “Элга хизмат” расталора, энг кераклиси, банккомат ўрнатиш, яна бир нечта аҳоли учун зарур қулайликларни шу ернинг ўзида яратиш мумкин.

Аслида 2018, 2019 йиллардаги “Обод кишлоқ” давлат дастурида шароити оғир, чекка кишлоқ ҳудудларида аҳолининг турмуш шароитларини тубдан яхшилаш, йўлларни таъмирлаш, аҳолининг ичимлик суви билан таъминлаш, кишлоқ ҳудудларга автобус ажратиш, бекатлар қуриш каби қулайликлар ҳам кўзда тутилган. Бирок, бу кишлоқда шунга ўхшаган энг зарур ишлар қилинмаган. Қозғоқда чиройли-ю, амалда қўл учиди қилинган ишлар қаторига юқорида айтиб ўтганимиздек халқ учун керакли масалалар киритилиши керак эмасми?! Бюджет пули шундай талон-тороғ қилинган, ўйламай ишлатилганки, одамлар ҳатто 2019 йилда маҳалласи “Обод кишлоқ” дастурига киритилганидан ҳам беҳабар.

— Бизнинг ҳам тоза сув ичишга ҳаққимиз бор-ку! — дейди “Ғайрат” маҳалласи фаоли Аброр Норбеков. — Болалар боғчаси йўқлиги, кишлоқдаги отамизнинг замонидан қолган ўнқир-чўнқир йўл, сув муаммоси, муддатини ўтаган чикинди полигонини ёпиш масаласи... шунга ўхшаган муаммолардан қачон қутуламиз? “Обод кишлоқ” дегани шуми? “Обод кишлоқ” қанақа бўлади ўзи? Кишлоғимиздаги кўп йиллик муаммоларни ҳал қилайлик, деб учрамаган маҳаллий раҳбаримиз қолмади. Вилоятдагиларнинг ваъдабозлигидан қарчаб, республика даражасидаги марказий идорасигача бораёпмиз. 2019 йилда халқ қилиниши керак бўлган муаммолар нега 2022 йилда ҳам ечимини топмапти? Бюджетнинг пули халқнинг пули эмасми? Қачонгача эскича фикрлаб, эскича яшаймиз, қачонгача бизни алдашади? Ўзим шу кишлоқда кластерда ишлайман, мироблик қиламан. Кишлоққа сув келганига бир ойдан ошди. Ичимлик сувини таъми кун сайин шўрлашиб, бемаза бўлиб бораёпти. Халқ кунда эмас, икки-уч кунда бир-икки соат бериладиган шу сувни ичишга мажбур бўлаяпти. Энг аламлиси, бугун индамасақ, бир умр шу аҳволда қолиб кетади ҳаммаси. Одамлар шундан норози.

“БАХТ” КЎЧАСИДАГИ БАХТСИЗЛАР

Бир куни маҳаллада нон маҳсулотлари тайёрлаш цехи очган тадбиркор аёл шикоят қилиб қолди. “Бахт” кўчасида турар экан.

— Бизда ҳеч нарса кўчамизнинг номига яраша эмас, — дейди Орзугул Мансурова. — Нони “Бахт” ўзи бахтсиз кўчамиз “Обод кишлоқ”дан ҳам қолиб кетди. Энди эллик йилдаям асфальт бўлмаса керак! Кўчамизга сув ҳам қирмаган, сув қувурлари катта кўча бўйлаб тортилган, холос. Нон ишлаб чиқариш учун сувни ё ўзимиз ташиб келамиз, ё сувчи машинадан сотиб оламиз.

Қунига минг донга нон ишлаб чиқариш учун сув деган энг зарур маҳсулот бўлмаса, тадбиркорга ҳам осон эмас! Аёлнинг куйинганича бор! 2022 йил 18 мартда “2022-2026 йилларда “Обод кишлоқ” ва “Обод маҳалла” дастурларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Президент Қарори қабул қилинди. Қарорга кўра, 2022-2026 йилларда “Обод кишлоқ” ва “Обод маҳалла” дастурлари доирасида қурилиш, таъмирлаш ҳамда ободонлаштирилган кишлоқ ва маҳаллалар сони бўйича мақсадли параметрлар тасдиқланди. Шунга кўра, белгиланган йилларда республикамиздаги жами 2 043 кишлоқ ва маҳаллаларда, жумладан, 2022 йилда 413 тасида қурилиш, таъмирлаш, ободонлаштириш ишлари амалга оширилади. Ички йўлларни таъмирлаш учун 2 триллион сўм, ичимлик сув таъминотини яхшилаш учун 1 триллион сўм, ижтимоий соҳа ва бошқа объектиларни қуриш (таъмирлаш) ва ободонлаштиришга 1,4 триллион сўм маблағ ажратилади.

Бирок, Қарорга кўра, 2023 йилдан кишлоқ ва маҳаллалардаги мавжуд ишлаб чиқариш ҳамда ижтимоий инфратузилма объектиларининг хақиқий ҳолати тасдиқланган мезонлар асосида баҳолашиб борилади. Баҳолаш натижаларига кўра энг паст кўрсаткич қайд этган ва ўтган давр мобайнида Дастурларга киритилмаган кишлоқ ва маҳаллалар Дастурларга биринчи навбатда киритилади.

Эътибор беринг-а, Президент Қарориди “ўтган давр мобайнида Дастурларга киритилмаган кишлоқ ва маҳаллалар Дастурларга биринчи навбатда киритилади.” дейилмоқда!

Демак, “Ғайрат” маҳалласи яқин йилларда қайта обод бўлмаслиги, бу маҳалла учун бюджетдан яна миллиардлаб маблағ ажратилмаслиги аниқ!

Мухтасар қилиб айтганда, маҳалла фаоллари “Ғайрат” маҳалласини қайта “Обод кишлоқ” дастурига киритиш тарафдори. Лекин хали бу дастурга киришдан умидвор, чекка кишлоғи обод бўлишини истаётган одамлар қанчадан-қанча топилади.

Бир сўз билан айтганда, халқнинг ризқини қияман деган номардларнинг иши умрида гул ўстириб кўрмаган одамнинг боғбонлик қиламан деб ер талашшига ўхшайди. Мана, гап қаерда! Нима учун кишлоқларимиз, маҳаллаларимиз давлат бюджетидан катта-катта маблағлар ажратилса-да, обод бўлиб кетмапти?! Халқ қилинаётган ишлардан рози эмас.

Гулбахор ОРТИҚХЎЖАЕВА,
“Инсон ва қонун” мухбири

БУГУН каттами-кичикми, бойми-камбағалми, қудратлими-кучсизми биронта давлатни коррупциядан холи ҳудуд, деб айтолмаймиз. Коррупция давлат идораларида ишловчи шахсларнинг ўз амалидан фойдаланиб, шахсий манфаатларини ҳамма нарсдан устун қўйиши, пора эвазига сотилиши ёки сотиб олиниши, ноқонуний моддий ёки номоддий бойлик орттириш жараёнидир.

КОРРУПЦИЯ БОР ЖОЙДА

АДОЛАТ БЎЛМАЙДИ, ОДАМЛАР БАХТНИ ҲИС ҚИЛА ОЛМАЙДИ

2017 йил 4 январдан кучга кирган “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонунда коррупцияга шундай таъриф берилган: “Коррупция — шахснинг ўз мансаб ёки хизмат мавқеидан шахсий манфаатларини ёхуд ўзга шахсларнинг манфаатларини кўзлаб моддий ёки номоддий наф олиш мақсадида қонунга хилоф равишда фойдаланиши, худди шунингдек, бундай нафни қонунга хилоф равишда тақдим этиш”дир.

Ушбу иллат ҳар қандай давлат ва жамиятнинг сиёсий-иқтисодий ривожланишига жиддий путур етказаядиганига гувоҳимиз. Коррупция инсон ҳуқуқ ва эркинликларининг поймол бўлишига олиб келади. Шу боисдан, унга қарши кураш халқаро аҳамият касб этиб, жаҳон сиёсатининг муҳим масалалари қаторидан жой олган.

Коррупция ҳар қандай жамиятнинг иқтисодий, ижтимоий, маънавий ҳаётига хавф соладиган, қолаверса, мамлакат тараққиётига тўсиқ бўладиган иллатдир.

Коррупция — бу ҳалокат, коррупционер эса, террористдан ҳам хавфли фалокат келтиради. Коррупция бор жойда адолат бўлмайди, одамлар бахтни ҳис қила олмайди. Шундай адолат ва разолат ўртасидаги курашда қайси томоннинг ғолиб бўлиши одамлардаги дахлдорлик ёки бефарқлик ҳиссига чамбарчас боғлиқ. Айниқса, ёшларда маънавий, коррупциявий таҳдидларга қарши иммунитетни шакллантириш, жамиятнинг “ҳалоллик вакцинаси” билан эмланишига, коррупциянинг жилваланishi, адолатли ижтимоий тартиб ўрнатилшига хизмат қилади.

Мамлакатимизда ҳуқуқий демократик давлат ва кучли фуқаролик жамияти барпо этишнинг умумий стратегиясини амалга ошириш доирасида қонун устуворлигини таъминлаш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш ва бунда коррупция жиноятига қарши курашиш юзасидан қатор чора-тадбирлар амалга ошириб келинмоқда.

Шу боис, мамлакатимизда коррупцияга қарши кескин ва муросасиз кураш олиб борилмоқда. Хусусан, коррупцияга қарши курашиш бўйича республика идораларо комиссияси, “Коррупцияга қарши курашиш агентлиги” ташкил этилди. Коррупцияга қарши курашиш бўйича Давлат дастури тасдиқланди.

Коррупцияга қарши курашда жаҳон мамлакатлари тажрибасини ўрганиш шуни кўрсатадики, фақатгина жиноий қонунчиликни оғирлаштириш йўли билан бу салбий иллатга қарши курашиб бўлмайди.

Аҳолининг ҳуқуқий саводхонлиги пастлиги, яъни қонунларни билмаслик ёки тушунмаслик ҳолати мансабдор шахсга ўзининг шахсий манфаати йўлида қонунлардан фойданишга қулай шароит яратиб беради, албатта. Бу иллатни енгиш учун биринчи навбатда аҳолининг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш, фуқаролик институтлари фаолиятини кучайтириш лозим.

Криминолог тадқиқотчиларнинг фикрича, коррупциявий жиноятларга юқори латентлик, яъни яширинлик хусусияти хосдир. Коррупциявий жиноятлар энг юқори даражадаги латент жиноятлар ҳисобланади. Ҳисоб-китобларга қараганда, коррупциявий жиноятларнинг латентлиги 90 фоиздан 99 фоизгача.

Шундай экан, коррупцияга қарши курашишда аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтириш, жамиятда коррупцияга нисбатан муросасиз муносабатни шакллантириш зарур. Давлат органлари ва бошқа ташкилотлар ходимларининг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш бугунги куннинг асосий талабидир.

Келажакни коррупциясиз биргаликда қуришимиз ўзимизга боғлиқ. Аввало, ҳар биримиз ўзимизни ўзимиз тарбия қилишимиз, коррупциянинг ҳар қандай кўринишини бартараф қилиш учун биргаликда курашишимиз керак!

Тўлқин ТЎХТАСИНОВ,
Тошкент шаҳар Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш бош бошқармаси бош юрисконсулти

ПРЕЗИДЕНТИМИЗНИНГ “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги Фармонида маҳалланинг “фаол” моделини жорий этиш, уни аҳоли муаммоларини бевосита ҳал қилиш ҳамда ҳудудни ривожлантириш учун зарур ресурс ва имкониятлар билан таъминлаш мақсадида бир қатор устувор вазибалар белгиланган.

САЙЛОВГА ТАЙЁРМИСИЗ?

Мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг қамровли ижтимоий-иқтисодий ислохотлар жараёнида ўзини ўзи бошқариш органларининг фаол иштирокини таъминлаш фуқаролар йиғинлари раислари лавозимига энг муносиб шахсларнинг сайланишини тақозо этади.

Олий Мажлис Сенати Кенгашининг жорий йил 16 мартдаги “Фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) сайловига тайёргарлик кўриш ҳамда уни ўтказиш тўғрисида”ги қарорига мувофиқ, фуқаролар йиғинлари раислари сайловини ўтказиш муддати 2022 йилнинг май ойи деб белгиланди.

Ушбу қарор ижросини самарали ташкил этиш мақсадида барча ҳудудларда маҳалла раислари сайловини ташкил этиш ва ўтказишга кўмаклашувчи Комиссия таркиби тасдиқланди.

Комиссиянинг вазифалари нималардан иборат?

“Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) сайлови тўғрисида”ги Қонуннинг 13-моддасига асосан комиссия ўз ваколатлари доирасида:

фуқаролар йиғини раиси сайлови тўғрисидаги қонунчиликнинг ижросини таъминлайди; фуқаролар йиғинлари раислари сайловини ташкил этиш ва ўтказиш бўйича ишчи гуруҳларнинг фаолиятини мувофиқлаштириб боради; аҳоли ўртасида тушунтириш ишларини ташкил этади; ҳовлилар, уйлар, кўчалардан фуқароларнинг вакиллик нормасини белгилайди; ишчи гуруҳлардан фуқаролар йиғинлари раислари лавозимига номзодларга доир ҳужжатларни кейинчалик тегишли туманлар, шаҳарлар ҳокимлари билан келишиш учун қабул қилиб олади; ушбу сайловга доир ҳужжатларнинг намуналарини тасдиқлайди, Олий Мажлис Сенатининг Кенгаши томонидан белгиланган сайлов бюллетенларининг намуналари бундан мустасно; ишчи гуруҳларнинг сайловни ташкил этиш ва ўтказиш билан боғлиқ масалалар бўйича ахборотини эшитади; тегишли ҳудудда сайлов яқунла-

рини чиқаради ҳамда Республика комиссиясига ахборот тақдим этади; мазкур сайловни ташкил этиш ва ўтказиш масалалари бўйича фуқароларнинг мурожаатларини кўриб чиқади; оқсоқоллар сайловини ташкил этиш ва ўтказиш билан боғлиқ ҳужжатларнинг архивга ёки идоровий архивга топширилишини таъминлайди.

Сайловда ишчи гуруҳ қай тартибда тузилади?

Фуқаролар йиғини раиси сайловини ташкил этиш ва ўтказиш учун фуқаролар йиғини қарори билан ишчи гуруҳ тузилади.

Ишчи гуруҳ таркибига, фуқаролар йиғинининг, тегишли ҳудудда жойлашган нодавлат нотижорат ташкилотларининг ва бошқа ташкилотларнинг вакиллари, шунингдек, тегишли халқ депутатлари туман (шаҳар) Кенгашининг депутати киритилади. Фуқаролар йиғини раиси, унинг маслаҳатчилари, фуқаролар йиғини органларининг бошқа ходимлари, шунингдек, фуқаролар йиғини раиси лавозимига номзодларнинг, фуқаролар йиғини органлари бошқа ходимларининг яқин қариндошлари ишчи гуруҳ таркибига киритилиши мумкин эмас.

Фуқаролар йиғини раиси лавозимига номзодлар кўрсатиш тегишли ҳудудда доимий яшовчи фуқароларнинг фикри инobatга олинган ҳолда ишчи гуруҳ томонидан амалга оширилади.

Ишчи гуруҳ фуқаролар йиғини раиси лавозимига номзодларга доир ҳужжатларни тайёрлайди ва туман ёки шаҳар ҳокими билан келишиш учун тегишли комиссияга сайловдан камида ўн кун олдин тақдим этади.

Туман ёки шаҳар ҳокими фуқаролар йиғини раиси лавозимига тақдим этилган номзодларнинг ҳужжатларини кўриб чиқади ва номзодлар бўйича ўзининг асосланган хулосаларини кейинчалик ишчи гуруҳларга топшириш учун тегишли комиссияларга юборади.

Ишчи гуруҳ туман ёки шаҳар ҳокимининг хулосасини олгандан кейин фуқаролар йиғини раиси лавозимига келишилган

номзодлар ҳақидаги ахборотни сайловдан камида беш кун олдин фуқаролар йиғини биносига ва гузарларга осиб қўяди.

Номзодларга қандай талаблар белгиланган?

Фуқаролар йиғини раиси лавозимига номзодлар Ўзбекистон Республикаси фуқаролари бўлиши, қоида тариқасида, олий маълумотга эга бўлиши, бевосита сайловга қадар камида беш йил тегишли ҳудудда доимий яшаётган бўлиши, ташкилотчилик қобилиятига, давлат органларида ёки нодавлат нотижорат ташкилотларида ёхуд тадбиркорлик ва бошқа ҳужалик фаолияти соҳасида иш тажрибасига, шунингдек, ҳаётининг тажрибага ва аҳоли ўртасида обрў-эътиборга эга бўлиши керак.

Суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топилган, оғир ёхуд ўта оғир жиноятларни содир этганлик учун судланганлик ҳолати тугалланмаган ёки судланганлиги олиб ташланмаган шахслар, шунингдек, суднинг ҳукми билан озодликдан маҳрум этиш жойларида сақланаётган, ҳақиқий ҳарбий хизматдаги шахслар, диний ташкилотларнинг профессионал хизматчилари фуқаролар йиғини раиси лавозимига сайланиш учун номзод этиб кўрсатилиши мумкин эмас.

Раис кимлар томонидан ва қанча муддатга сайланади?

Фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) фуқаролар йиғини томонидан, фуқаролар йиғини чакриш имкони бўлмаган тақдирда эса, фуқаролар вакилларининг йиғилиши томонидан уч йилга сайланади.

Фуқаролар вакиллари кимлар?

Фуқаролар вакилларининг йиғилишига ҳовлилар, уйлар, кўчалардан фуқароларнинг вакиллари юборилади. Ташкилотчилик қобилиятига, ҳаётининг тажрибага ва аҳоли ўртасида обрў-эътиборга эга бўлган фуқаролар фуқароларнинг вакиллари бўлиши мумкин.

Сайлов қандай шаклда ўтказилади?

Фуқаролар йиғини раисини сайлаш яширин овоз бериш орқали амалга оширилади.

Қандай шаклда овоз берилади?

Фуқаролар йиғини раиси сайлови бўйича овоз бериш ўтказилаётганда фуқаролар йиғини иштирокчиларига сайлов бюллетенлари саноқ комиссияси томонидан берилади. Фуқаролар йиғини раисини сайлашда бюллетенларни бериш бевосита овоз беришдан олдин бошланади. Бюллетень овоз берувчи томонидан яширин овоз бериш кабиносидида ёки хонасида тўлдирилади.

Натижалар қандай аниқланади?

Овоз беришда иштирок этган фуқароларнинг ярмидан кўпрогининг овозини олган номзод фуқаролар йиғини раиси (оқсоқоли) лавозимига сайланган деб ҳисобланади.

Насиба ҚУТЛИМУРАТОВА,
Қорақалпоғистон Республикаси
Адлия вазирлиги бош
маслаҳатчиси

ИЗБОСКАН туманида яшовчи С.Дониёров (исм-шарифлар ўзгартирилган) 2021 йил 24 август кунни кеч соат 22:00 ларда шахсий "Captiva" автомашинасида ўртоғи Ў.Мадазимов билан бирга туман марказидан қайтаётиб, ўзи ўқитувчи бўлиб ишлайдиган 5-умумий ўрта таълим мактаби олдида тўхтади. Кейин улар мактаб ҳудудига ўрнатилган "Wi-Fi" тармоғидан фойдаланган ҳолда ижтимоий тармоқдаги "imo" дастури орқали Россия Федерациясида ишлаётган ўртоқларига қўнғироқ қилиб, гаплашишади.

Қимматга тушган зўравонлик

Уларнинг суҳбати бир соатдан кўпроқ давом этади. Бу вақтда соат 23:30ларга яқинлашиб қолган. Шунда мактаб рўпарасидаги хонадонда истиқомат қилувчи Ш.Адхамжонов уйдан чиқиб келади-да, на салом, на аликсиз, машинанинг орқа эшигини очиб, берухсат ўтириб олади. Бу ҳам етмагандек, дабдурустдан Суратбекка буйруқ беради:

— Мени "Тошкент питака" ташлаб қўй!

Табииyki, унинг бу ўзбошимчилиги ва зўравонларча муносабатидан С.Дониёровнинг жаҳли чиқади.

— Аввало сенсирасдан гапиргин. Хар ҳолда мендан кичкинасан. Шунинг учун муомалангни тўғрига, — дейди у ётиги билан.

Аммо Шукрулло Суратбекнинг бу гапига парво ҳам қилмайди. Аксинча, қўпол муомаласини давом эттиради.

— Бу ерда пишириб қўйибдим сенларга, — дея куракда турмайдиган сўзлар билан сўкина кетади.

Бундай муносабат эса боядан бери ўзини босиб ўтирган Суратбекни баттар

туфайли жабранувчининг ҳаёти сақлаб қолинади. Шундан кейин Ш.Адхамжоновга нисбатан жиноят иши қўзғатилади. Жиноят ишлари бўйича Избоскан туман суди эса уни Жиноят кодексининг тегишли моддаси ва бандлари билан айбли деб топиб, озодликдан маҳрум қилиш жазосига маҳкум этди. Шу ўринда бир мулоҳаза. Юқорида судланувчини бежизга зўравонликда айбламадик. Чунки у муқаддам бир эмас, 3 маротаба судланган бўлиб, жиноятга мойил йиғит эди. Дастлабки судланшида унга нисбатан амнистия акти қўлланган бўлса, иккинчисидан синов муддати белги-ланган. Учинчисидан эса тайинланган жазо энгилроғига алмаштирилган. Қолаверса, ўша энгилроқ жазодан ҳам муддатидан илгари шартли равишда озод қилинган. Бирок кўзи очилмаган Ш.Адхамжонов тўртинчи маротаба жиноят кўчасига қадам босди. Аниқроғи, юқоридаги зўравонлиги ўзига қимматга тушди.

Азамат ХАБИБУЛЛАЕВ,
жиноят ишлари бўйича Избоскан туман суди раиси

Мурожаат ва муаммо

ФУҚАРО К.А.нинг бузиб ташланган дўкон иморати учун компенсация пули тўлаб берилмаганлигидан норози бўлиб ёзган мурожаати Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан ўрганиб чиқилди.

Дўконни бузиш осону ТўЛОВИНИ ТўЛАШ ҚИЙИН...МИ?

Аниқланишича, фуқаро К.А.нинг Нукус шаҳрида жойлашган дўкони Вазирлар Маҳкамасининг 2015 йил 15 декабрдаги "Нукус шаҳар ва Беруний туманида кенг қўлмалли қурилиш ва ободонлаштириш ишларини амалга ошириш ҳамда инфраструктурасини ривожлантириш дастури тўғрисида"ги мажлис баённомасининг ижросини таъминлаш мақсадида бузилган.

Нукус шаҳар ҳокимлиги томонидан ер майдони давлат ва жамоат эҳтиёжлари учун олиб қўйилиши тўғрисидаги огоҳлантириш хати билан бузилган дўкон учун компенсация пули тўлаб берилмаган.

Ваҳоланки, Ўзбекистон Республикасининг Ер кодекси ва шу вақтда ўз кучида бўлган 2006 йил 29 майдаги 97-сонли ҳукумат қарори билан тасдиқланган "Давлат ва жамоат эҳтиёжлари учун ер участкаларининг олиб қўйилиши муносабати билан фуқароларга ва юридик шахсларга етказилган зарарларни қоплаш тартиби тўғрисида"ги Низомда мулкдорга етказилган зарарнинг тўлиқ қопланиши кўрсатилганлигига қарамасдан фуқаро К.А.нинг ер участкасига бўлган ҳуқуқи шаҳар ҳокимлиги томонидан қўпол равишда бузилган.

Х.Сулаймонова номидаги Республика суд экспертиза марказининг Қорақалпоғистон Республикаси бўлими давлат суд эксперти мутахассисининг фикрига кўра, бузилган дўкон 49 миллион 914 минг 794 сўмга баҳоланган.

Мурожаатни ўрганиш натижаси юзасидан Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан фуқаро К.А.нинг манфаатини кўзлаб фуқаролик ишлари бўйича Нукус туманлараро судига даъво аризаси киритилди ва салкам 50 миллион сўм компенсация пулини ундириш тўғрисида суд қарори чиқарилди.

Зебо БАЗАРБАЕВА,
Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги масъул ходими

ҲАМ СУДЬЯГА, ҲАМ ТАРАФЛАРГА ҚУЛАЙЛИК ЯРАТИЛДИ

ЎЗБЕКИСТОН Республикасининг 2021 йил 16 сентябрда қабул қилинган "Судга мурожаат қилиш учун янада қулай шароитлар яратилиши ва фуқаролик процессига соддалаштирилган иш юритиш тартиби жорий этилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"ги Қонуни билан Фуқаролик процессуал кодекси "Соддалаштирилган тартибда иш юритиш" деб номланган 251-боб билан тўлдирилган. Мазкур янгиллик ҳам судьяга, ҳам тарафларга қулайлик яратди.

Унда соддалаштирилган иш юритиш тартибда кўриб чиқиладиган ишлар, уларни кўриб чиқиш тартиби ва ўзига хос хусусиятлари, бу борадаги даъво аризага қўйиладиган талаблар белгиланди. Мазкур боб кодексининг 279¹-279², 284, 385¹, 386 ва 395-моддаларини ўз ичига олади. Хусусан, 279¹-279²-моддаларга биноан, соддалаштирилган иш юритиш тартибдаги иш ушбу Кодексад назарда тутилган даъво ишини юритишнинг умумий қоидаларига кўра, мазкур бобда белгиланган ўзига хос хусусиятлар ҳисобга олинган ҳолда суд томонидан кўриб чиқилади. Агар даъвонинг баҳоси юридик шахсларга нисбатан базавий ҳисоблаш миқдорининг йигирма бараваридан, яқка тартибдаги тадбиркорларга нисбатан ўн бараваридан, жисмоний шахсларга нисбатан эса беш бараваридан ошмаса, даъво аризалари бўйича ишлар соддалаштирилган иш юритиш тартибда кўриб чиқилиши лозим.

Агар ушбу модданинг учинчи ва бешинчи қисмларида кўрсатилган ҳолатлар мавжуд бўлмаса, даъвогарнинг илтимосномасига кўра, жавобгарнинг розилиги билан бошқа ишлар ҳам соддалаштирилган иш юритиш тартибда кўриб чиқилиши мумкин. Ишни соддалаштирилган иш юритиш тартибда кўриб чиқиш давлат сири, тижорат сири ёки қонун билан кўриқланадиган бошқа сирнинг ошқор этилишига олиб келиши мумкин бўлса, қўшимча ҳолатларни аниқлаш ёки қўшимча далилларни текшириш, шунингдек, далилларни улар турган жойда кўздан кечириш ва текшириш, экспертиза тайинлаш ёки гувоҳларнинг кўрсатувларини эшитиш зарур бўлса, билдирилган талаб бошқа талаблар билан боғлиқ бўлса, шу жумладан, учинчи шахсларга тааллуқли бўлса ёки мазкур иш бўйича қабул қилинган суд ҳужжати билан учинчи шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан кўриқланадиган манфаатлари бузилиши мумкин бўлса, ишни соддалаштирилган

иш юритиш тартибда кўриб чиқиш чоғида ушбу бобда белгиланган қоидалар бўйича кўриб чиқилиши лозим бўлмаган қарши даъво берилган бўлса, суд ишни даъво ишини юритишнинг умумий қоидалари бўйича кўриш ҳақида ажрим чиқаради. Ажримда ишни умумий тартибда кўриш асослари кўрсатилади.

Жавобгар даъво аризасига доир ёзма фикрини судга ўзи асосланаётган ҳужжатлар ва далилларни илова қилган ҳолда тақдим этишга ҳақли. Жавобгар томонидан даъво аризасига доир ёзма фикр тақдим этилмаганлиги даъво аризасини соддалаштирилган иш юритиш тартибда кўриб чиқишга тўсқинлик қилмайди.

Соддалаштирилган иш юритиш тартибда кўриб чиқилаётган иш аризани иш юритишга қабул қилиш ва иш қўзғатиш ҳақида ажрим чиқарилган кундан эътиборан йигирма кундан ошмаган муддатда судья томонидан яқка тартибда кўриб чиқилади. Бунда ишни кўриб чиқиш муддати узайтирилмайди. Суд соддалаштирилган иш юритиш тартибдаги ишни суд муҳокамасини ўтказмасдан, тарафларни чакиртирмасдан ва уларнинг тушунтиришларини эшитмасдан кўриб чиқади. Тарафлар томонидан тақдим этилган ҳужжатларда баён қилинган тушунтиришларни, эътирозларни ва (ёки) важларни текширади, далиллар билан танишади ҳамда ҳал қилув қарорини қабул қилади.

Соддалаштирилган иш юритиш тартибда кўриб чиқилган иш бўйича ҳал қилув қарори, агар апелляция шикоят (протести) берилмаган бўлса, қабул қилинганидан кейин ўн кун ўтгач қонуний кучга киради. Борди-ю, апелляция шикоят (протести) берилса, ҳал қилув қарори, агар у бекор қилинмаган бўлса, апелляция инстанцияси судининг қарори қабул қилинган кундан эътиборан қонуний кучга киради.

Дилором АЛМУРАТОВА,
Сурхондарё вилоят суди судьяси

E'LON
Toshkent yuridik kolleji tomonidan 2002-yilda Abdaimova (Karimova) Govxar Rasulbekovnaga berilgan KN№011800 raqamli diplom yo'qolganligi sababli bekor qilinadi.

“ҚИРЧИНИДА ҚИЙИЛГАН”. Бу сўзнинг маъносини англайсизми? Тасаввур қиласизми қирчининида қийилишни. Эҳтимол, бу сўз китобларда кимнингдир қарғишлари орасида қулоғингизга чалингандир. Мен бўлса, кеча Қодирий бобомнинг уйдан қайтаётиб бир кўчада кўрдим қирчининида қийилганни. Қийғос гуллаб ётган гилосни қирчининида қийишибди. Айтганча, Қодирий бобом ҳам ноҳақ айбаниб, қирчининида қийилган эди. Айни гуллаган даврида жувонмарг бўлган. Айбини ҳам билмай кетган шўрлик бобом. Миллатимиз бундай ойдинларининг кўпини бой берган.

ГУЛЛАГАН ДАРАХТ:

УНИ КИМ КЕСДИ? ҚИРЧИНИДА ҚИЙИЛГАН

Гуллаган дарахтни кесиш ҳомиладор аёлни ўлдириш билан баробардир. Гилосни арралаган одамнинг бошига гилос ҳар силкинганда гулбарглари кўз ёшдек

Муҳаммад СИДИҚ

тўққандир. Буни ҳис этмаслик учун инсоннинг юраги қандай бўлиши керак? Шундан бери тилимда шу сўз айланади: “Қирчининида қийилган”. Кўчанинг бошига етгунимча қулоғимга ўша гилоснинг йиғиси эшитилиб турди. Инграётган товуши эса туни билан мени таъқиб қилди. Ҳа, дарахтлар ҳам йиғларкан. Ҳатто қуриб-қақшаб ётган устунлар ҳам йиғларкан.

Бунга Алихонтўра Соғунийнинг “Тарихи Муҳаммадий” китобида мисоллар бор. Мазмунини келтираман. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) масжидда ҳар куни бир устунга суяниб ваъз айтар эдилар. Кейин ул зотга минбар ясаб беришди. Устун бахтдан мосуво бўлди. Ўша куни Пайғамбаримиз (саллоллоху алайҳи васаллам) минбарда ваъз айтаётганида йиғи овози келаверди ва кучайганидан кучайиб борди. Охири ул зот устуннинг ёнига бориб таскин бердилар. Ҳа, йиғлаётган устун эди. “Сиз менга суянсангиз қандай бахтли эдим, мен энди бу саодатдан бебаҳраман”, деб йиғларди. Ул зоти муборак устунга айтди: “Хоҳласанг хурмозорга қайтараман, яна барқ уриб ўсаверасан. Хоҳласанг жаннатда бўласан, ихтиёрингни айт!” Устун “Жаннатда сиз билан бирга бўлишни истайман”, дебди. Ўша устуннинг номи Ҳаннона экан, яъни йиғлоқи дегани.

Болалигимда бир колхоз раиси бўларди. Бир йили айни баҳорда дарахтларни, айниқса, катта-катта чинорларни кестира бошлади. Бобом бир куни “Бу раис ҳеч кимга қулоқ солмаяпти. Ким дарахт кесса, узоққа бормади”, деган эди. Кўп ўтмай раиснинг ишлари орқага кетди. Ишдан олинди, яна нималардир содир бўлди. Ҳар нарсадан хабардор зот дарахтларнинг оҳини ҳам эътиборсиз қолдирмас экан-да.

Хуллас, ҳеч ким ва ҳеч қайси дарахт қирчининида қийилмасин. Айниқса, миллат чинорлари барқ уриб гуллайверсин.

МАХФИЙЛИК принципи “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги Қонуннинг 4-моддаси, 28-моддаси ва 35-моддасининг тўртинчи қисмида баён қилинган нормалар йиғиндиси орқали тартибга солинади. Махфийлик принципи мазмунан кенг маънони англатади. У амалдаги қонун ҳужжатларидаги махфийлик тушунчасидан кўра бирмунча кенг маънога эга.

Ўткир ЮЛБАРСОВ,
Тошкент шаҳар ҳакамлик суди судьяси

Ҳакамлик судида КЕЛИШУВ БИТИМИ ҲАМ МАХФИЙ ҲИСОБЛАНАДИМИ?

Биринчидан, ҳакамлик муҳокамасининг махфийлиги умумий қоида бўйича ҳакамлик муҳокамасининг ошқора қилинишига йўл қўймади. Бу эса, тарафлар агар бошқа ҳолатни назарда тутмасалар, ҳакамлик муҳокамаси қонунга мувофиқ ёпиқ бўлиши зарурлигини билдиради. Ҳеч бир учинчи шахс — прокурор, ҳоким, адлия органлари ходимлари, журналистлар, жамоатчилик вакиллари ва ҳоказолар ҳакамлик суди мажлисида қатнашишини таъминлашни ёки ҳакамлик суди муҳокама қилаётган материаллардан фойдаланиш имкониятини талаб этишга ҳақли эмас.

Махфийлик принципи ҳакамлик судьялари ва ҳакамлик суди ходимларига алоҳида масъулият юклайди. Ҳакамлик судига топширилган маълумотнинг ёпиқлигини таъминлаш, ҳакамлик муҳокамасининг иштирокчиси бўлмаган ҳар қандай шахсга шу каби маълумотни ошқор этишдан ўзини тийиш мажбурияти, ўз ташаббуси билан маълумотни ошқор қилмаслик ҳакамлик суди ходимлари ва суд ишига алоқадор шахсларнинг мажбуриятидир. Улар ҳакамлик судига топширилган низони кўриш ва муҳокама қилиш давомида ўзларига аён бўлган маълумотларни ошқор қилишга ҳақли эмас.

Ҳакамлик суди ишлари олиб борилиши жараёнида кўриб чиқилган ишлар ҳақида қисман маълумот эълон қилинишига рухсат берилган. Бироқ эълон қилинадиган маълумотда ҳакамлик муҳокамасида иштирок этган шахсларнинг кимлиги сир тугилади. Таркибида исм-шарифлар ҳақидаги кўрсатма, даъвогар ва жавобгарлар номлари, товарлар ва нархлар бўлган маълумотни эълон қилмаслик таъминлини зарур.

Мазкур норма ҳакамлик суди тарафидан низолари кўриб чиқилган шахслар тўғрисидаги маълумотларнинг махфийлигини таъминлашга қаратилган. Махфийлик принципи амал қилган ҳолда, ҳакамлик судида низони ҳал этган шахслар ҳақидаги маълумот кўрсатилмаслиги, фақат низонинг ҳал қилинган ҳуқуқий қисқа баёни эълон қилиниши мумкин.

ҚОНУНЧИЛИККА ТАКЛИФ

Амалдаги қонунда белгиланганидек, махфийлик ҳакамлик суд ишлари принциплари сифатида мутлақ бўлиши ўринли эмас. Ўзбекистон Республикасининг “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги Қонунининг 28-моддаси шу тушунчанинг фақат икки жиҳати — ҳакамлик судьяси ҳакамлик муҳокамаси давомида ўзига маълум бўлиб қолган маълумотларни ошқора қилмаслиги ва ҳакамлик судьяси ҳакамлик муҳокамаси давомида ўзига маълум бўлиб қолган маълумотлар ҳақида гувоҳ сифатида сўроқ қилиниши мумкин эмаслигини белгилаб беришидир. Лекин махфийликнинг бошқа жиҳатлари тартибга солинмасдан, очиқ қолдирилган.

Афсуски, амалдаги қонун ҳужжатларида жавобгарлик ва махфийликка доир саволлар ўз ечимини топмаган. Ҳар қайси ҳуқуқий норма натижа берадиган (ҳакамлик муҳокамаси махфийлиги тўғрисидаги нормалар ҳам), бу нормани бузган шахсларнинг жавобгарликларини белгилайдиган тегишли жазо турларининг мавжудлиги билан таъминлиниши ҳуқуқшуносликнинг бошланғич ҳақиқати ҳисобланади. Ўзбекистон Республикасининг “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги Қонун ҳакамлик муҳокамасининг махфийлиги тўғрисидаги норма-принципларини бузган шахслар жавобгарлиги (асосан ҳакамлик судьялари) ҳақидаги қоидаларга эга эмас. Бунга ўхшаш жазо турлари нормалари доимий фаолият кўрсатувчи кўпчилик ҳакамлик судларининг Регламентлари ва Низомларида ҳам мавжуд эмас. Ҳакамлик муҳокамаси махфийлиги принципларини бузганлик учун аниқ жавобгарлик нормалари йўқ.

Махфийлик ҳакамлик жараёнининг барча босқичларига қўлланилади. Ҳаттоки, аслида ҳакамлик муҳокамаси тартиб-таомиллари доирасидан ҳам четга чиқади. Махфийлик, яъни, ёпиқлик қоидалари иш жараёнига тайёргарлик кўриш босқичида мажбурийдир. У ҳакамлик суди мажлисининг ўзига ҳам жорий қилинади. Бундан ташқари, махфийлик қоидаси ҳакамлик судининг ҳал қилув қарорининг эълон қилинишига ҳам татбиқ этилади. Бундан давлат суд ишлари ва ҳакамлик муҳокамаси орасидаги муҳим фарқ ҳам намоён бўлади. Ҳатто давлат суд ишлари учун мажлис ёпиқ ҳолда ўтказиладиган бўлса ҳам, суд ҳал қилув қарори ҳар қандай ҳолда ҳам очиқ, ошқора бўлиши мажбурийлиги ҳам ўзига хосдир. Бу қоида ҳакамлик суд ишларига қўлланилмайди. Тарафлар келишувига кўра бошқа ҳолат назарда тутилмаган бўлса, ҳакамлик суд ишлари доирасида тузилган келишув битими ҳам махфий ҳисобланади.

Бундан ташқари, ҳакамлик суд ишларининг махфийлик принципи ўзини ҳакамлик тартиб-таомиллари доирасидан ташқарисида, яъни ҳакамлик муҳокамаси тугагандан сўнг, лекин, ҳакамлик судининг ҳал қилув қарорини амалга ошириш ишлари жараёни пайтида ҳам намоён қилади. Қонуннинг 28-моддаси ва 47-модданинг биринчи қисмига биноан, умумий юрисдикция ва иқтисодий суди судьяси, ҳакамлик суди ҳал қилув қарорини низонинг моҳияти бўйича қайта кўриб чиқишга ҳақсизлиги туфайли, ҳакамлик судидан иш материалларини талаб қилишга ҳақли эмас.

Ҳакамлик суди ҳал қилув қароридан шикоят қилиш ва давлат судларида ҳакамлик суди ҳал қилув қарорларини мажбурий ижро қилиш тартибларини белгилловчи процессуал қонун ҳужжатлари мукамаллаштирилишига муҳтождир. Муаммо шундаки, умумий қоида бўйича ҳакамлик муҳокамаси иш жараёнлари ёпиқ бўлса, давлат судидаги иш муҳокамаси умумий қоида бўйича очиқ ҳисобланади. Ҳакамлик судида, махфий тартибда кўриб чиқилган маълумотларнинг давлат суди ўтказаетган суд жараёнида, ошқора қилиниш хавф-хатарини туғдиради. Ҳакамлик судида кўриб чиқилган низо, давлат судига келиб тушгандан сўнг, оммага ошқор бўлиб қолади.

Бу борада Ўзбекистон Республикаси процессуал қонун ҳужжатларига, агар тарафлар бошқача тартибни талаб қилмасалар, давлат судлари мажбуриятига ҳакамлик суди ҳал қилув қарорини шикоят қилиш ёки уни ижро этиш бўйича ишни ёпиқ ҳолда ўтказиш бўйича қоида киритиш мақсадга мувофиқ бўлар эди.

ТОШКЕНТ

ПАРКЕНТ туман Халқ таълими бўлими тасарруфидаги умумий ўрта таълим мактабларида рус тили фанидан дарс берувчи 16 нафар ўқитувчи Президентимизнинг 2021 йил 19 майдаги “Ўзбекистон Республикасида хорижий тилларни ўрганишни оммалаштириш фаолиятини сифат жиҳатдан янги босқичга олиб чиқиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорига асосан, чет тили ўқитувчиларига бериладиган устамалар тўланмаётганлигидан норози бўлиб, туман адлия бўлимига мурожаат қилган.

Халқ таълими бўлимида 16 нафар ўқитувчининг ҳақи ундирилди

Мурожаатни ўрганиш жараёнида ўқитувчиларнинг барчаси “Test ru ruskonu yaziku kak inostrannomu (TRKI)-III (CI)” халқаро тан олинган сертификат олган бўлишларига қарамасдан, уларга қўшимча устама тўловлари тўланмаганлиги маълум бўлди.

Ваҳоланки, Президентимизнинг юқорида қайд этилган Қарорининг 5-бандида 2021/2022 ўқув йилидан бошлаб таълим муассасаларининг камида CI даражадаги миллий ёки унга тенглаштирилган мос даражадаги халқаро тан олинган сертификатга эга хорижий тиллар ўқитувчиларига уларнинг базавий тариф ставкасига нисбатан ҳар ойлик

50 фоиз миқдорида қўшимча устама ҳақи тўлаб борилиши белгиланган.

Тўланган ҳужжатларга кўра, тумандаги умумий ўрта таълим мактабларининг 16 нафар рус тили ўқитувчиси учун 82 миллион 8 минг 119 сўм миқдорида иш ҳақида қўшимча устама ундириб бериш юзасидан фуқаролик ишлари бўйича Юқоричириқ туманлараро судига киритилган ариза тўлиқ қаноатлантирилди. Туман халқ таълими бўлими зиммасига ўқитувчиларнинг қўшимча устама ҳақини тўлаб бериш мажбурияти юклатилди.

Мирбунёд МИРҲОМИДОВ,
Паркент туман адлия бўлими
етакчи маслаҳатчиси